

Overlæge Flemming Jensen
Radiologisk afdeling X, 2022
Blegdamsvej 9
2100 Ø

16.9.1997 1997/198

Tak for Deres brev af 21.8.1997 om *ultralyd(s)undersøgelse*

I 2. udgave af Retskrivningsordbogen, 1996, blev det tilføjet hvordan ordet *ultralyd* opfører sig i som første sammensætningsled. Her fremgår det at Sprognævnet foreskriver det med -s- i fugen.

Der er rent sproglige argumenter bag denne forskrift. Det forholder sig således at et ord iboende har den egenskab at det som førsteled i en sammensætning får -s-, -e- eller ingenting i fugen, fx *gæld-gælds-brev*, *ost-ostemad*, *vin-vinglas*.

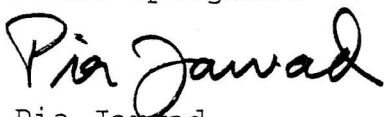
Yderligere er der en regel som gælder for sammensætninger hvor førsteledet i sig selv er en sammensætning. Her tilføjes et -s- i fugen: *vin-vinglas*, men *rødvinsglas*.

Ordet *lyd* alene skal ikke have -s- i fugen, men når det indgår i en sammensætning, fx *lyd-lydbillede*. Indgår ordet som sammensætning på førstepladsen i en ny sammensætning, ja, så skal det have fuge-s: *mislydsytring*, *overlydsfly*, *indlydsændring*, *selvlydsfordobling*. Denne regel om fuge-s er overordentlig fast i dansk, der er ikke mange undtagelser, og det er den regel der er appliceret på *ultralydsundersøgelse*, *ultralydsapparat* osv.

I en Retskrivningsordbog, som indeholder sprogets almindelige gloser, er det gængs praksis at man søger ikke at have flere afvigelser fra de regler der måtte være i sproget, end dem der er afgørende argumenter for. Et argument kunne fx være sprogbrugen. Hvis der i sprogbrugen var en fast afvigelse fra en regel som denne, så vil man tage hensyn til dette.

I spørgsmålet om -s- i fugen ved *ultralyd* kan vi konstatere at der i sprogbrugen er stor vaklen. Vi har mange eksempler på *ultralyds-* og på *ultralyd-*. Denne vaklen genfinder vi i vores edb-lagrede tekster. Vi kan derfor konkludere at vi ved revisionen af Retskrivningsordbogen med henblik på en 3. udgave vil tage spørgsmålet op om der eventuelt skal være valgfrihed i sammensætninger med *ultralyd*.

Med venlig hilsen
Dansk Sprognavn

Pia Jarvad
seniorforsker

Dato
19. august 1997

H:S

Rigshospitalet

Hovedstadens Sygehusfællesskab

Dansk Sprognævn
Njalsgade 80
2300 København S

Kopi

Center • Billeddiagnostik, Informatik og
Medikoteknik

Afdeling • Radiologisk afdeling X

Afsnit • Ultralyd - 2022

Direkte telefon • 35 45 34 19

Lokal fax • 35 45 20 58

Kommentar til Sprognævnets grønne ordbog 2. udgave, 2. oplag 1996, vedr. sammensatte ord der begynder med ultralyd-.

Kære Sprognævn.

Ultralydundersøgelse (ofte brugt synonymt med ultralydskanning) er som bekendt en diagnostisk procedure, som udføres inden for flere medicinske specialer, bl.a. det radiologiske, det gynækologiske, det oftalmologiske etc.

I undersøgelsen indgår en patient, et apparat og en operatør (i det mindste). Det er en undersøgelse der har lighedspunkter til visse røntgenundersøgelser, men der er også meget betydelig forskelle.

På side 486 i den ovennævnte grønne bog anføres det, at sammensatte ord der begynder med ultralyd skal have et binde-s i midten. Det er det jeg (og ganske mange andre) er utilfreds med.

Det er rigtigt at man i skrift og tale blandt læg-folk og fagfolk ofte hører dette s i ordene. Formentlig indgår det næsten fast hvis det er svenskere der bruger udtrykkene, og det kan også være, at det er mere fremtrædende i Jylland end på Sjælland.

Der er imidlertid mange gode eksempler på, at de der virkelig dyrker ultralyddiagnostikken par excellence og har gjort det i mange år, ikke bruger binde-s. Mod dette kunne det så indvendes at binde-s'et er en moderne foretelse der afspejler en nutidig praksis. Dette er dog ikke rigtig, såvel fagets næstorer, der er omkring 60 år gamle som yngre dyrkere af faget, der har fingeren på pulsen, foretrækker ikke at anvende s'et.

Det afspejles f.eks. i, at det eneste danske faglige selskab hvor i ingeniører, sygeplejersker, mm. og læger kan være medlem som dyrker ultralyddiagnostik i alle former, og som stiftedes i 1973, hedder "Dansk Ultralyddiagnostisk selskab".

Blegdamsvej 9
2100 København Ø

H:\MSOFFICE\WINWORD\FLEMMING\DKSPROG.DOC

Telefon 3545 3545

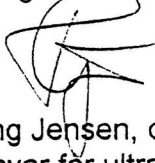
Der har aldrig være planer om at ændre dette, tværtimod er det bestyrelsens opfattelse (jeg er ikke længere i bestyrelsen), at s'et er overflødig og uønsket i alle de sammensatte ord, også f.eks. ultralydvejledt biopsi, ultralydafdeling, ultralydlaboratorium, ultralydDopplerundersøgelse.

Jeg er også vidende om, at Ugeskriftet for Læger's chefredaktør Lise Lotte Højgaard er enig med mig i, at det var rarest at slippe for dette s, men hun gjorde mig opmærksom på, at det netop var at finde i den grønne ordbogs sidste udgave, og at det var yderst beklageligt. Derfor er der ofte s at finde i ugeskriftet, dog ikke konsekvent. Man forsøger således at omgå problematikken ved at forkorte og skrive f.eks. UL-diagnostik, men som det f.eks. også fremgår af vedlagt bilag der rummer annoncesider fra Ugeskrift for læger så ses det af og til i annoncer omend i mindretal. Det ses også af og til i annoncering for kurser. Jeg vedlægger et par sider fra et nyligt Ugeskrift.

Også i erhvervslivet kan disse ord komme i brug bl.a. i firmaer, som f.eks. leverer ultralydgel, der er et engangsprodukt der anvendes under undersøgelsen, til at skabe kontakt mellem lydhovedet og menneskekroppen.

Kort sagt, kunne Sprognævnet ikke formåes til at tænke om i denne sag. Der er mange andre sammensatte ord, der er nogenlunde sammensat på denne operative måde, som ikke har et binde-s, jeg nævner i flæng: Laser-evaporation, antibiotika-terapi, guerilla-krig, trompet-spil, stil-skrivning, sol-badning, trawl-fiskeri, radio-lytning, blæk-regning, computer-grafik, telefon-samtale, elektronmikroskopi, peer-review (jeg erkender at der også kan findes funktionsmæssigt lign. sammensatte ord, hvor s forekommer, men dem skal jeg undlade at nævne).

Med venlig hilsen

Flemming Jensen, overlæge
med ansvar for ultralyddiagnostikken.
Radiologisk afdeling X, 2022

Dato
22. september 1997

H:S

Rigshospitalet

Hovedstadens Sygehusfællesskab

Dansk Sprognævn,
Njalsgade 80,
2300 København S

Center • Billeddiagnostik, Informatik og
Medikoteknik
Afdeling • Radiologisk afdeling X
Afsnit • Ultralyd - 2022

att. seniorforsker Pia Jarvad

Direkte telefon • 35 45 34 19
Lokal fax • 35 45 20 58

Kopi

Vedr. "s" i fugen på sammensatte ultralyd-ord

Kære Pia Jarvad.

Tak for Deres brev fra 16.9. som svar på min anmodning fra 19.8.97.
Jeg er glad for at blive belært om den regel med -s eller -e i fugen, når første del af ordet er en sammensætning. Det er også klart, at denne regel følges i et uoverskueligt antal sammensatte ord uden at det skurer i øret.

De anfører, at der ikke er mange undtagelser, men umiddelbart kan jeg godt komme på en del, og jeg nævner i flæng:

Glansbilledalbum, boghandlervindue, girobankkonto, billedhuggersammenslutning, urmagerværksted, stueorgelpumpe, kirkeorgeltangent, vandorgelvirtuos, kinoorgelpibe, elorgelvolumenkontrol, salonflygelpedal (men fadølsanlæg), skovflåtbid, leverpostejform, stenkulstjæretønde (ikke -s mellem tjære og tønde), letmælkchokoladedrik, espressokaffekop og så to medicinske udtryk: hovedpinepille og mellemørebetændelse, hvor man dog netop i folkemunde ofte hører et -s i fugen.

Jeg kan regne ud, at Sprognævnet ikke er til sinds at foreskrive at -s'et ikke må være der efter ultralyd, men at der muligvis kan blive tale om frit valg, og det vil jeg da umiddelbart stille mig tilfreds med, både fordi jeg tror jeg bliver forstået, når jeg selv bruger de sammensatte ord uden -s, og at det må være praktisk at vores faglige sammenslutning ikke skal tvinges til navneforandring (Ultralyddiagnostisk Selskab).

Med venlig hilsen

Flemming Jensen
overlæge